

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 327 (73)

ALTER EGO ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ І ДИПЛОМАТІЇ ПРЕЗИДЕНТА США ТОМАСА ВУДРО ВІЛЬСОНА (1912-1920)

Пронь Т. М. (Миколаїв)

У статті розкрито особливості зовнішньої політики і дипломатії Сполучених Штатів Америки у 1912-1920 рр. за часу президентства Вудро Вільсона та ствердження статусу наддержави. Основну увагу зосереджено на шляху В. Вільсона у велику політику; виокремлено особистісні риси його характеру, що позначалися на суперечливості, непрозорості та «двоїстості» зовнішньополітичного курсу держави.

Ключові слова: США, Велика Британія, Німеччина, Росія, Японія, Китай, Мексика, Перша світова війна, alter ego Вудро Вільсона, «14 пунктів Вільсона», Ліга Націй, Паризька мирна конференція.

У світовій історії новітнього часу та американській національній історії важливе місце належить президенту Сполучених Штатів Америки у 1912-1920 рр. Вудро Вільсону. В пам'яті світової спільноти й національній пам'яті американського народу він фігурує, перш за все, як реформатор міжнародних відносин, відзначившись у справах врегулювання проблем європейського континенту після Першої світової війни. Його кроки на міжнародній арені в цьому контексті були надзвичайно вчасні й нестандартні, адже тоді одночасно зруйнувалися чотири імперії, розташовані на більшій частині Центральної та Східної Європи. На їхніх уламках спалахнули кілька масштабних революцій, громадянських і локальних війн, що легко могли перекинутися в Західну Європу. До сьогодні в пантеоні президентів Вудро Вільсон залишається одним із найбільш шанованих у США. Двічі соціологічні опитування, проведені Гарвардським університетом у 1948 р. та 1962 р., підтверджували, що у свідомості громадян образ В. Вільсона посідає четверте місце серед найшановніших керівників США, великих президентів – Дж. Вашингтона, А. Лінкольна, Ф. Рузвельта, діяльність яких справила значущий вплив на процес зародження і розвитку американської держави й нації [1, с. 18].

Дослідницький інтерес до діяльності Вудро Вільсона посилюється з огляду на наближення сторічних роковин початку війни, досвіду ліквідації її наслідків. Слід зазначити, що історіографія питання є доволі розлогою. Різні аспекти різносторонньої діяльності президента вивчали І. А. Белявська, Р. Ш. Ганелін, С. С. Григорцевич, Л. І. Зубок, Є. Я. Іванян, М. М. Іноземцев, В. І. Лан, Б. І. Марушкін, М. М. Яковлев та інші. Однак аналітичних досліджень американської зовнішньої політики за каденції президента В. Вільсона – з акцентуванням уваги на таких її проявах як суперечність, непрозорість

та «двоїстість», – поки явно обмаль. Відтак, нез'ясований аспект проблеми визначає *мету* даної наукової розвідки. Не претендуючи на вичерпне розв'язання поставленої проблеми, спробуємо переосмислити зовнішню політику і дипломатію США першої чверті ХХ ст. крізь призму діяльності президента В. Вільсона, адже політичний лідер позначає історичні процеси колоритом своєї особистості, зокрема в тих випадках, коли має можливість впливати на прийняття кардинальних рішень, від яких значною мірою залежать долі країни і світу. Звісно, ця комплексна проблема потребує серйозного монографічного дослідження. Тому акцентуємо увагу лише на ряді значущих і красномовних фактів, котрі, з нашого погляду, наочно ілюструють авторське дослідницьке припущення.

Насамперед зазначимо, що Томас Вудро Вільсон – постать неординарна. Він справді залишив помітний слід в історії США і міжнародних відносин. Життєвий шлях майбутнього президента наймогутнішої держави світу розпочався 28 грудня 1856 р. в м. Стентон (штат Вірджинія). Народився він у родині пастора Джозефа Раглеса Вільсона, який був у минулому професором теології Гемпден-Сіднейського коледжу у штаті Огайо. Саме батько найбільше вплинув на становлення сина як особистості, прищепив любов до навчання й науки. За його порадою Томас у 1873 р. вступає до коледжу Девідсона, у Північній Кароліні, який готував священників пресвітеріанської церкви. Однак через два роки юнак перевівся на навчання до одного з провідних учбових закладів країни – Принстонського коледжу, де зайнявся вивченням політичних установ, історії США і Великої Британії. Після його успішного закінчення в 1879 р. (за підсумками іспитів був 38-им зі 105 випускників) продовжив здобувати освіту в юридичній школі Вірджинського університету.

Невдало закохавшись у свою двоюрідну сестру Генрієтту Вудро, у 1882 р. змінює ім'я Томас на Вудро й починає займатися юридичною практикою в Атланті.

У вересні 1883 р. він вступає до аспірантури університету Джона Гопкінса (Балтімор) і невдовзі одружується на доньці пастора Еллен Ексон. У червні 1886 р. Вільсон стає доктором філософії з політичних наук і отримує запрошення на посаду професора історії та політичної економії в Уелсліанському університеті (Мідлтаун, штат Коннектикут). У 1902 р. побачила світ його п'ятитомна праця «Історія американського народу». Про мету створення рукопису він зазначив так: «Я писав історію Сполучених Штатів для того, щоб вивчати її» [2, с. 73].

Того ж року у зв'язку з відставкою ректора Принстонського університету (створений у 1876 р. на базі коледжу з нагоди його 150-річчя) та завдяки його рекомендації молодий Вільсон очолює цю установу. Робота на керівній посаді загартовує характер «господаря університету» [3, с. 292]. В 1908 р. він друкує нову книгу «Конституційний уряд у Сполучених Штатах». За декілька років до того Вільсон познайомився з відомим американським журналістом Дж. Гарві, який фактично «вивів» його у велику політику. Дещо пізніше секретар президента Джозеф Тьюмелті назве його «генералісимусом вільсонівського війська» [4, с. 16], на котрого можна покластися у розв'язанні складних завдань, зокрема й під час виборчих політичних баталій. 15 травня 1909 р. Гарві писав у журналі «Гарперс уіклі»: «Ми тепер розраховуємо на обрання Вудро Вільсона губернатором штату Нью-Джерсі у 1910 р. і висуваємо його кандидатуру на посаду президента у 1912 р.» [5, с. 300].

20 жовтня 1910 р. Вільсон оголосив, що йде з посади ректора у зв'язку з участю у виборах. 8 листопада він виборов губернаторську посаду. Віддаючи належне науковому авторитету ректора, вчена рада університету присвоїла йому звання доктора права. Восени 1911 р. губернатор Нью-Джерсі включився у боротьбу за найвищу посаду в країні. Енергійно провівши виборчу кампанію, відвідавши більшість великих міст країни, В. Вільсон випереджає своїх суперників (Т. Рузвельта, В. Г. Тафта) і перемагає з відривом у 2 млн. голосів [6, с. 216]. Своє бачення розвитку держави він виголосив в інавгураційній промові 4 березня 1913 р. Сутність її зводилася до наступного: «Ми повинні поновлювати, а не руйнувати. Ми повинні мати справу з нашою економічною системою, якою вона є та якою може стати, якщо її модифікувати. Справедливість і тільки справедливість повинна стати нашим гаслом» [7, с. 5]. Від самого початку каденції Вільсон планував зосередитися

на внутрішній політиці. Бажаючи швидких змін, він активно взявся за економічні, політичні, адміністративні перетворення, зокрема, провів фінансову та податкову реформи, у 1913 р. ініціював поправки до 16 і 17 статей Конституції тощо.

Незважаючи на те що Вільсон був раніше в Європі, він не встановив безпосередніх зв'язків із державними чи політичними діячами Старого Світу. Будучи недосвідченим у питаннях зовнішньої політики, він спершу доволі обережно ставився до міжнародних питань. Незадовго до обрання на посаду президента Вільсон зауважив: «Іронією долі буде, якщо мій адміністрації доведеться мати справу головним чином із зовнішньою політикою» [8, с. 81]. Так сталося, що саме ця сфера діяльності почала домінувати над усіма іншими у буднях президента.

Варто нагадати, що на той час однією зі складних зовнішньополітичних проблем США були відносини із сусідньою Мексикою. У 1910 р. там почалася революція. Країну «розривали» між собою близько десятка угруповань. Їхні владні амбіції почергово підтримували фінансово-політичні кола Великої Британії та США, інтереси яких перетиналися. 27 жовтня 1913 р. Вудро Вільсон виступив у м. Мобіле з промовою «Нова латино-американська політика», порадивши європейським країнам, насамперед Великобританії, «обмежити свої капіталовкладення у західну півкулю...» [9, с. 133]. 20 травня 1914 р. у м. Ніагара-Фолз (Канада) відкрилася конференція за участю представників США, Мексики й послів країн-арбітрів, проте вона була безрезультативною. «Мексиканська політика» США зайшла в глухий кут.

Не менш складною була ситуація на Далекому Сході. Крім відкритого американсько-британського суперництва, за Японію і Китай боролися Франція, Німеччини і Росія. Президент США вдається до змін у національній політиці. Ще в жовтні 1912 р. він заявив про те, що є прихильником «національної політики виключення», тобто обмеження імміграції японців до Сполучених Штатів [10, с. 44]. Японсько-американські відносини досягли чималого напруження. Кабінет Вільсона тричі розглядав питання про можливість воєнного конфлікту з Японією, але не зважився на війну, вважаючи її передчасною.

Навесні 1914 р. почалося «розігрування китайської карти». Сполучені Штати долучилися до англійсько-французько-німецького фінансового консорціуму з метою надання позики Китаю. Американський історик Ч. Ньює з цього приводу зауважив: «Вільсон вирішив проводити самостійну політику, яка мала поновити традиційну роль США як захисника його

цілісності й незалежності та духовного керівника цієї великої держави» [11, с. 79]. Після вступу до консорціуму Японії та Росії США наклали заборону на участь своїх банків у цьому об'єднанні. Та, як виявилось насправді, Вудро Вільсон закулісно робив все можливе, щоб зміцнити позиції американського капіталу в Китаї, а свою політику подати громадськості як початок «нової ери» в американсько-китайських взаєминах. «*Alter ego?!? – друге я*».

У хитросплетіння міждержавних відносин внесла корективи Перша світова війна 1914-1918 рр. «Усебічний нейтралітет» США тривав близько трьох років: з 4 серпня 1914 р., коли В. Вільсон оприлюднив декларацію про нейтралітет Сполучених Штатів у Першій світовій війні, до 6 квітня 1917 р., коли він же підписав резолюції обох палат Конгресу про вступ країни у війну одразу після їх надходження. Щоправда, нейтралітет США був доволі своєрідним. У жовтні 1914 р. президент дозволив американським банкам кредитувати учасників війни. Франція вдруге отримала кредит у розмірі 50 млн. дол. [12, с. 75-76]. Крім того, американські монополії, вигідно використовуючи «нейтралітет», стрімко завойовували світові ринки, витісняючи звідти конкурентів. У 1916 р. доля експорту США над імпортом збільшилася порівняно з 1914 р. майже вп'ятеро; американські монополії отримали рекордні доходи завдяки військовим поставкам. Наприклад, прибутки 29 концернів з виробництва сталі, машинного обладнання, військової амуніції за цей же період зросли в 9 разів. Прибутки лише однієї порохової хімічної компанії «Дюпон де Немур», котра забезпечувала виробництво пороху, збільшилися в 17 (!) разів. У такий спосіб знову проявилось *alter ego Вудро Вільсона*, розбіжність між декларативними принципами і політичними діями. Втім, ці дії були успішними за своїми результатами. Тому не дивно, що в 1916 р. Вільсона вдруге на той час за всю історію США після президента-демократа Ендрю Джексона (1829-1837 рр.) було переобрано на наступний термін у Білому домі.

Кінець 1916 - перша половина 1917 рр. виявилися переламними у долі як В. Вільсона, так і Сполучених Штатів. 27 листопада 1916 р. Федеральне резервне управління банків на засіданні за участю президента прийняло рішення про те, що воюючі країни можуть отримати кредити лише під заставу свого золота. 12 грудня того ж року Вільсон спрямував ноту учасникам війни, в якій США фактично брали на себе роль посередника. 22 січня 1917 р. президент звернувся зі спеціальним посланням до Сенату, в якому простежувалося намагання видати себе за «виразника інтересів народів усього світу».

На той момент від пацифістських заяв Вудро Вільсона періоду початку війни майже нічого не залишилося. Констатуючи невідповідність між задекларованими президентом намірами і реальними вчинками, американський історик Р. Хофстедтер зазначив: «Людина, яка нещодавно стверджувала, що мир зцілює і шляхетно впливає на людство, відтепер обіцяє використовувати силу, саму велику силу, силу без обмежень» [13, с. 267]. Тут вочевидь ще раз проявилось його *alter ego*.

Після того як США оголосили, що вони стали воюючою державою, політику Білого дому було повністю підпорядковано воєнним інтересам. 24 квітня 1917 р. Конгрес прийняв закон про фінансування війни. На кінець 1917 р. асигнування збільшилися з 8,4 млрд. дол. до 10 млрд. Крім того, було прийнято закон про військовий обов'язок, згідно з яким усі чоловіки віком від 21 до 30 років підлягали військовому обліку (невдовзі вікові межі було значно розширено: від 18 до 45 років). Станом на 1 листопада армія нараховувала 883 тис. осіб [13, с. 267]. За досить короткий час держава була готова до війни.

Зауважмо, що за чинною Конституцією президент на час війни був наділений практично необмеженими повноваженнями [14, с. 14-17]. Вільсон користувався цією прерогативою в повному обсязі. Він зосередив у своїх руках значно більше влади, ніж будь-хто з його попередників. Американський дослідник К. Россітер зауважив з іронією: «...Король, прем'єр-міністр, головнокомандуючий збройними силами, активний лідер партії, економічний диктатор, державний секретар закордонних справ та одноосібний контролер адміністрації» [15, с. 242]. Цю думку поділяв і історик Джозефсон, який заявив, що Вільсон того періоду був «найбільш всесильним державним діячем усього світу» [16, с. 536].

Підготувавшись до миротворчої місії військовими засобами, 8 січня 1918 р. президент звернувся до Конгресу з посланням, яке містило 14 пунктів-пропозицій щодо найнагальніших принципів мирного врегулювання, які отримали умовну назву «14 пунктів Вільсона». В жодному з них формально не йшлося про світове лідерство Сполучених Штатів, хоча це було головним. «Програма загального миру, – заявляв Вудро Вільсон, – є нашою програмою, єдиною можливою програмою...» [17, с. 159]. Але американський президент домагався не лише морального лідерства, а передусім економічної та політичної гегемонії США у світі. Тут не можна не погодитися з точкою зору історика У. Вільямса, згідно з якою «14 пунктів Вільсона» були призначені «перебудувати систему міжнародних відносин відповідно до американських принципів і тим самим зробити

можливою домінуючу роль Сполучених Штатів у політичному та економічному житті світу без застосування великих воєн» [18, с. 31]. Вочевидь, це не що інше як також *alter ego* Вудро Вільсона!

3 жовтня уряд Німеччини направив Вільсону ноту, в якій висловив готовність розпочати мирні переговори на основі запропонованих ним «14-ти пунктів». Після того як 11 листопада в Комп'єнському лісі було укладене перемир'я і Перша світова війна закінчилася, перед державами-переможницями постала проблема повоєнного врегулювання, виникла необхідність проведення мирної конференції, на якій США та країни Антанти «розділили» б наслідки перемоги. Вудро Вільсон констатував: «Все, за що боролася Америка, досягнуто...» [19, с. 293]. В роботі Паризької (Версальської) мирної конференції (18 січня 1919 р. – 21 січня 1920 р.) взяли участь представники 27-ми країн (з англійськими домініонами – 32) [20, с. 25].

До Парижа президент США прямував не з «порожньою валізою». За роки війни могутність його держави небачено зросла: в 1918 р. американська частка у світовому видобутку вугілля складала 46,6%, нафти – 74,3%; у виплавці чавуну і сталі – відповідно 51% і 50,8%; випуску автомобілів – 85%. Якщо до війни США боргували Великій Британії та Франції, то після неї ситуація на світовому фінансовому ринку докорінно змінилася. Тільки з квітня 1917 р. до листопада 1918 р. США надали країнам Антанти позики в розмірі 9,5 млрд. доларів. На конференції обговорювалися кардинально важливі питання післявоєнного переформатування світу. Виокремимо поміж інших одне особисто значуще для Вільсона питання – створення Ліги Націй [21, с. 198]. Президент не приховував, що намагається зробити це питання центральним пунктом усієї програми, щоб усе інше оберталося навколо цього пункту.

22 січня 1919 р. «Рада десяти» (по два представники від США, Великої Британії, Франції, Італії та Японії) прийняла резолюцію про необхідність заснування Ліги Націй та включення її Статуту до тексту мирного договору в якості його інтегральної частини [22, с. 178]. 25 січня під час відкриття дискусії відносно Ліги Націй на другому пленарному засіданні конференції Вільсон нагадав присутнім мету їх зібрання. 3 лютого 1919 р. Вільсон подає на обговорення з представниками англійської делегації остаточний текст проекту Статуту Ліги Націй, а 14 лютого, після дебатів представників усіх сторін, Статут Ліги Націй було схвалено. Однак президент наштотхнувся на жорсткий опір його планам щодо Ліги Націй з боку

опозиції в Конгресі. 3 березня 1919 р., напередодні від'їзду президента до Парижа, за ініціативою кількох сенаторів Конгрес прийняв резолюцію, згідно з якою «Статут Ліги Націй у формі, запропонованій мирній конференції, не буде прийнятий Сполученими Штатами» [23, с. 119-120].

Підписавши 28 червня 1919 р. мирний договір із Німеччиною, Вудро Вільсон повертається до Нью-Йорка. В цей час у державі зростає спротив як ідеям Ліги Націй, так і діяльності президента в цілому. Газети швидко поширили думку про те, що «цей статут завдає шкоди американському суверенітету, підставляє під удар доктрину Монро, змушує відправляти війська за наказом Ліги в усі кутки Земної кулі» [24, с. 211]. 19 листопада 1919 р., в останній день засідання спеціальної сесії Конгресу, за нього проголосували тільки 38 сенаторів. Таким чином, Сенат не затвердив мирний договір із Німеччиною, а разом з ним і Статут Ліги Націй. 15 травня 1920 р. Конгрес прийняв резолюцію про припинення стану війни з Німеччиною, але через два тижні Вільсон наклав вето на це рішення. Лише 25 серпня 1921 р. уряд США під керівництвом нового президента – республіканця Ворена Гардінга – підписав мирний договір із Німеччиною, разом з тим зберігаючи всі привілеї та права, передбачені Версальським договором. *Alter ego* Вудро Вільсона продовжувало діяти.

У січні 1923 р. Вудро Вільсон (у грудні 1920 р. отримав звання лауреата Нобелівської премії за «встановлення нового міжнародного порядку»; у 1922 р. уряд Польщі нагородив його орденом «Білого орла») констатував: «Тепер я бачу, що мій план створення Ліги з'явився... передчасно» [25, с. 409]. Вищезначену американську зовнішньополітичну мрію здійснив інший видатний президент США – Франклін Делано Рузвельт.

Таким чином, відзначаючи цілеспрямованість, зваженість, стратегічну перспективність та багатовекторність зовнішньої політики і дипломатії США першої чверті ХХ ст., видатну роль у цьому президента Томаса Вудро Вільсона, який першим «підняв американський прапор» над світовим співтовариством, його помітні досягнення і надбання (перетворення США з країни-боржника у державу-кредитора і створення Ліги Націй), разом з тим не можна не помічати й відкидати його «друге я», в основі якого були суто американські інтереси, а не абстрактні політичні принципи. Навіть у наш час, враховуючи генезу світової системи міжнародних відносин, важко однозначно дати позитивну або негативну оцінку «Alter ego» Вудро Вільсона.

1. Barber J. D. *The Presidential Character: Predicting Performance in the white House.* – London: Englewood Cliffs, 1972. – 119 p.
2. Wilson W. *College and State Educational, Literary and Political Papers (1875-1913).* Ed Baker R. S., Dodd W. E. – Vol. 2. – New York: Columbia University Press, 1970 – 402 p.
3. Brandon H. W. *Woodrow Wilson. The Academic Years.* – Cambridge (Massachusetts): Cambridge University Press, 1967. – 344 p.
4. Tumulty J. P. *Woodrow Wilson as I know him.* – New York: Harper's and Brothers, 1921. – 218 p.
5. Baker R. S. *Woodrow Wilson. Life and Letters.* – Vol. 3. – New York: Macmillan, 1932. – 375 p.
6. *Історія Сполучених Штатів: Нарис.* – К.: «Діалог інтернешнл», 1993. – 406 с.
7. Wilson W. *The New Democracy. Presidential Message, addresses and other papers (1913-1917).* Ed. Baker R. S., Dodd W. E. – Vol. 1. – New York: Random House, 1970. – 264 p.
8. Link A. S. *Woodrow Wilson and Progressive Era. 1910-1917.* – New York: Frederick A. Praeger, 1954. – 288 p.
9. Альперович М. С. *История Латинской Америки (с древнейших времен до начала XX в.): Учебник для вузов / М. С. Альперович, Л. Ю. Слезкин.* – М.: Внешняя школа, 1991. – 286 с.
10. Schmitt K. M. *Mexico and the United States, 1821-1973: Conflict and Coexistence.* – New York: Weybright and Talley, 1974. – 301 p.
11. Curry R. W. *Woodrow Wilson and the Far Eastern Policy. 1913-1921.* – New York: Macmillan, 1957. – 172 p.
12. Neu Ch. E. *The Troubled Encounter: The United States and Japan.* – New York: Harper and Row, 1975. – 203 p.
13. Гершов З. М. «Нейтралитет» США в годы первой мировой войны / З. М. Гершов. – М.: Наука, 1962. – 218 с.
14. Hofstadter R. *The American Political Tradition and The Men who Made it.* – New York: Alfred a Knopf, 1973. – 295 p.
15. Карпі Д. П. *Конституція Сполучених Штатів Америки: Посібник / Д. П. Карпі.* – К.: Веселка, 1993. – 192 с.
16. Rossiter Cl. L. *Constitutional Dictatorship. Crisis Government in the Modern Democracies.* – Princeton: Princeton University Press, 1948. – 306 p.
17. Josephson M. *The President Makers. The Culture of Politics and Leadership in an Age of Enlightenment, 1896-1919.* – New York: Anchor, 1964. – 562 p.
18. Wilson W. *War and Peace. Presidential Messages, addresses and Public Papers (1917-1924).* Ed. Baker R. S., Dodd W. E. – Vol. 1 – New York: Random House, 1970. – 658 p.
19. Williams W. F. *Some Presidents. From Wilson to Nixon.* – New York: W. W. Norton, 1972. – 344 p.
20. Пронь С. В. *Міжнародні відносини та зовнішня політика. 1914-1991 / С. В. Пронь.* – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2009. – 140 с.
21. *Архив полковника Хауза.* – Т. 4. – М.: Госполитиздат, 1944. – 408 с.
22. *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States 1919. The Paris Conference.* – Vol. 3. – Washington: Brookings Institution, 1943. – 682 p.
23. Lodge H. C. *The Senate and the League of Nations.* – New York: Macmillan, 1925. – 416 p.
24. Fleming D. F. *The United States and the League of Nations, 1918-1920.* – New York: McGraw-Hill, 1932. – 394 p.
25. Riddell J. A. *Lord Riddell's Intimate Diary of the Peace Conference and after, 1918-1923.* – London: Oxford University Press, 1933. – 428 p.

РЕЗЮМЕ

ALTER EGO ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ И ДИПЛОМАТИИ ПРЕЗИДЕНТА США ТОМАСА ВУДРО ВИЛЬСОНА (1912-1920)

Пронь Т. М. (Николаев)

В статье раскрыты особенности внешней политики и дипломатии Соединенных Штатов Америки в 1912-1920 гг. во время президентства Вудро Вильсона и утверждения статуса сверхдержавы. Основное внимание сосредоточено на пути В. Вильсона в большую политику; выделены личностные черты его характера, повлиявшие на противоречивость, непрозрачность и «двойственность» внешнеполитического курса государства.

Ключевые слова: США, Великая Британия, Германия, Россия, Япония, Китай, Мексика, Первая мировая война, alter ego Вудро Вильсона, «14 пунктов Вильсона», Лига Наций, Парижская мирная конференция.

SUMMARY
ALTER EGO FOREIGN POLICY AND DIPLOMACY, OF U. S. PRESIDENT THOMAS WOODROW WILSON (1912-1920)

T. Pron (Mykolayev)

The article observed the features of the United States President Woodrow Wilson's American foreign policy and diplomacy during his leadership of the country in the years 1912-1920, the approval of a superstate status. The attention focused on his way into big politics; the author allocated his personality traits that have influenced inconsistency, lack of transparency and "duality" of the state's foreign policy.

Keywords: USA, Great Britain, Germany, Russia, Japan, China, Mexico, World War I, Woodrow Wilson Alter ego, "Wilson's 14 points", the League of Nations, the Paris Peace Conference.

УДК 314.18:94 (47+57) (477) «1941/1945»

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЛЮДСЬКИХ ВТРАТ СРСР І НІМЕЧЧИНИ В РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ

Лавер О. Г. (Ужгород)

В статті вивчаються питання військових втрат Радянського Союзу, Німеччини та їхніх союзників у роки Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. Також розглядаються втрати цивільного населення СРСР у цій війні.

Ключові слова: Велика Вітчизняна війна, загальні втрати населення, військові втрати.

Порівняльний аналіз військових втрат СРСР та Німеччини в 1941-1945 рр.

Перш ніж вести мову про аналіз військових втрат вермахту, слід відзначити, що в роки війни збройні сили Німеччини активно поповнювалися за рахунок іноземців, а якщо говорити про Східний фронт – то й за рахунок радянських громадян. Категорій поповнення вермахту було дві: колишні радянські військовополонені, які, щоб не померти в таборах з голоду, змушені були йти на службу до німців, та перебіжчики з лав Червоної Армії. Згідно з даними підсумкових німецьких документів, на Східному фронті в німецький полон потрапили 5,754 млн. червоноармійців, причому в 1941 р. – 3,355 млн., у 1942 р. – 1,653 млн., у 1943 р. – 565 тис, у 1944 р. – 147 тис., у 1945 р. – 34 тис. осіб [1, с. 321]. З цієї кількості в німецькому полоні померли 58-60%

[2]. Стосовно перебіжчиків, то за 1941 р. даних немає; у другій половині 1942 р. на німецький бік перебігли 61 тис. червоноармійців, а за весь 1943 р. – до 24 тис. червоноармійців [3, с. 311]. Навіть у 1944 р., коли вже не було сумнівів, хто перемагає у війні, за перші три місяці року на німецький бік перебігли 2,2 тис. червоноармійців, а в березні 1945 р., на Одері, коли до закінчення війни залишався місяць, на німецький бік перебігли 18 червоноармійців [3, с. 311]. Щодо кількості дезертирів з Червоної Армії, то, на думку академіка Ю. Полякова, їх було не менш ніж 1 млн. осіб [4].

Цікаві дані щодо засуджених, подані в табл. 1, наводить з цього приводу А. Буровський [5, с. 294, 299].

Таблиця 1

Кількість засуджених у Червоній Армії та у вермахті

Міра покарання	Червона Армія (осіб)	Вермахт (осіб)
Засуджено за дезертирство	376.000	1941-1944 рр.: 29 1945 р.: 722
Розстріляно (військовослужбовців)	157.593	7.810

Згідно з даними петербурзького історика К. Александра, кожен 17-й військово-службовець вермахту був колишнім радянським громадянином [6, с. 12]. Ці факти можна

пояснити не відсутністю патріотизму, а тією обставиною, що передвоєнна колективізація та репресії другої половини 30-х рр. пройшлися чи не по кожній радянській сім'ї, а тому багато хто,